

Härdar i Västhorja

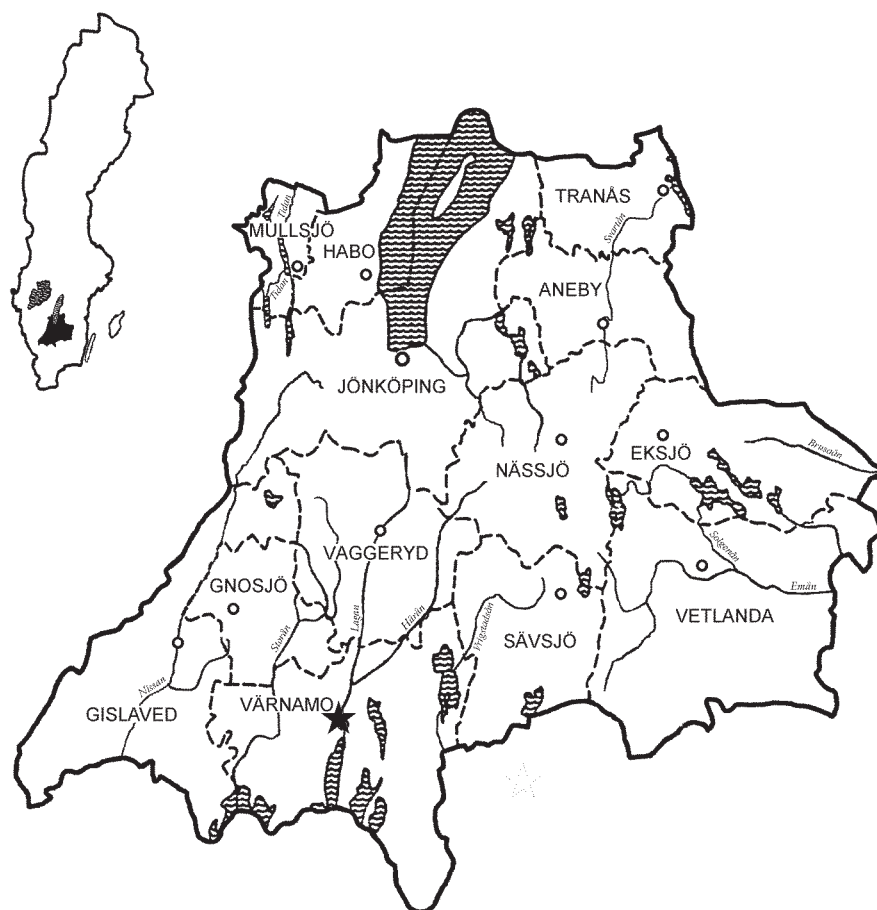
Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning
inför byggnation av villor, Värnamo socken i Värnamo
kommun, Jönköpings län

Härdar i Västhorja

Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning inför byggnation av villor, Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län

*Värnamo socken i Värnamo kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar: Jörgen Gustafsson

Grafisk design: Anna Stålhammar

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2006/02097.

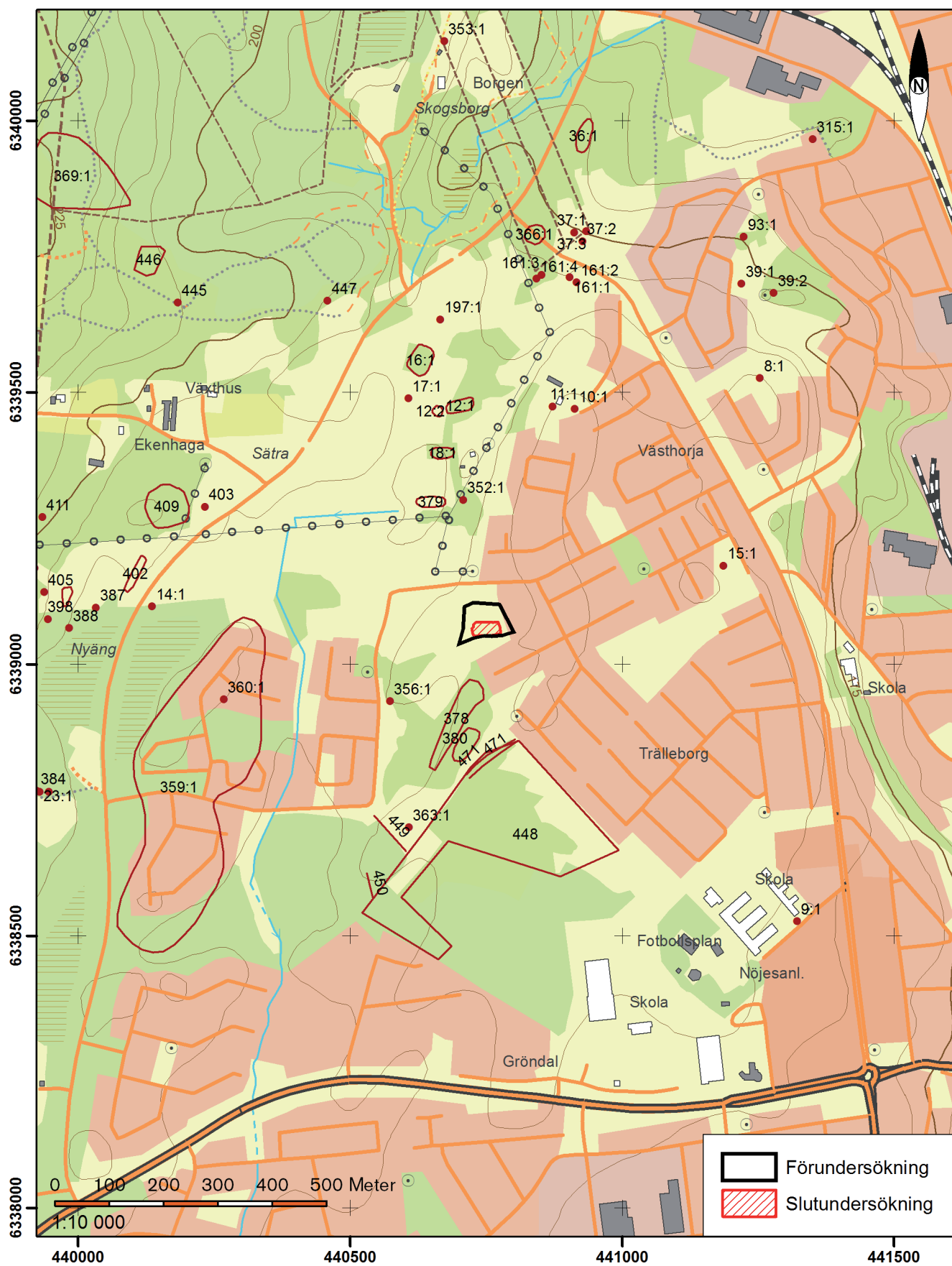
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar.....	6
Resultat förundersökning.....	6
Resultat slutundersökning.....	7
Administrativa uppgifter.....	9
Referenser.....	10
Tryckta källor	10
Kartunderlag.....	10

Bilagor

Bilaga 1.	Karta, AU och FU-område
Bilaga 2.	Karta, anläggningar FU-område
Bilaga 3.	Storskifteskarta och undersökningsområde
Bilaga 4.	Karta, anläggningar undersökningsområde
Bilaga 5.	Anläggningstabell
Bilaga 6.	¹⁴ C, kalibrerade värden
Bilaga 7.	Vedart

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 63E 3eN. Skala 1:10 000.

Inledning

Jönköpings läns museum har under december månad 2000 och april månad 2001 genomfört en arkeologisk förundersökning och en arkeologisk särskild undersökning (slutundersökning). För- och slutundersökning föregicks av en utredning som genomfördes hösten 2000 (Gustafsson, 2000, JLM rapport 2000:44). Vid denna hittades bland annat härdar som daterades till äldre järnålder. Detta gjordes med anledning av planerad småhusbyggnation. Förundersökningsområdet omfattas av ett ca 5400 kvadratmeter stort område och slutundersökningen av ett 1200 kvadratmeter stort område. Undersökningen var beställd av Västkoststugan och genomfördes av arkeolog Jörgen Gustafsson.

Förundersökning och den särskilda undersökningen rapporteras tillsammans i denna rapport.

Målsättning och metod

Målsättningen med förundersökningen var att begränsa utbredningen av den fasta fornlämningen samt att närmare utröna fornlämningens karaktär. Detta gjordes genom förtätad sökschaktsgrävning.

Målsättningen med den särskilda undersökningen var att belysa fornlämningens karaktär, funktion och datering. Fornlämningen ska också sättas i sitt arkeologiska sammanhang med kända fornlämningar och tidigare utförda undersökningar i området.

Frågeställningarna inför undersökningen var bland annat att ta reda på om det fanns ytterligare anläggningar på området och i så fall är de av samma karaktär och ålder som de som påträffades under förundersökningen. Vad representerar den påträffade fornlämningen och dess anläggningar? Är det en boplatssyta eller en aktivitetssyta med annan funktion? Kan förekomst av eventuella artefaktmaterial inom undersökningsytan beläggas? Kan skilda aktivitetssytor inom undersökningsområdet beläggas?

Fornlämningsmiljö

Inom utredningsområdet finns inga sedan tidigare kända fornlämningar. Däremot finns det lämningar från brons- och järnålder i området omkring. En knapp kilometer nordöst om utredningsområdet ligger, inom ett mindre område, ett antal förhistoriska gravar. Dessa består av högar och stensättningar (Värnamo 8:1, 11:1, 15:1, 37:1, 39:1 och 93:1) samt tre gravfält (Värnamo 12:1, 16:1 och 36:1). Även en knappt kilometer östsydöst om utredningsområdet ligger det ett röse och flera stensättningar (Värnamo 21:1, 22:1 och 23:1) samt ett gravfält (Värnamo 26:1). I närområdet finns också fossil åkermark (Värnamo 359:1) och förekomst av skålgropar (Värnamo 25:1, 360:1 och 363:1). Enligt storskifteskartan från 1808

(akt E131-41:2, Värnamo sn) ligger undersökningsområdet inom Västhorja bys inägor. Området tangerar i den nordöstra delen den äldre åkermarken som finns utmärkt på storskifteskartan. Övriga delar av området har varit ängsmark (se bilaga 3).

Tidigare undersökningar

Tidigare undersökningar i området Gröndal-Västhorja har berört bland annat boplatslämningar och fossil åkermark. Ett flertal fynd av skålgropsstenar har också gjorts i samband med undersökningarna. Från undersökningarna, söder och sydöst om utredningsområdet (Vestbö 1990, 1991 och 1992), föreligger fem ¹⁴C-analyser varav fyra från härdar och från ett röjningsröse. Dateringarna spänner över perioden 400 f Kr - 420 e Kr med en tyngdpunkt på perioden före år 0, det vill säga förromersk järnålder. Slagg och keramik har också påträffats i ett av röjningsrösen. Vid undersökningen av området för Sveavägens förlängning (Nordström 1999), ca en kilometer nordöst om utredningsområdet, framkom härdar varav en daterades till äldre/mellersta bronsålder. På platsen hittades också ett förarbete till en stenylxa i grön diabas, av typen skafthålsylxa.

Efter det att undersökningarna som denna rapport beskriver har ytterligare arkeologiska insatser gjorts i området. 2002 undersöktes ett område med fossil åkermark endast 100 meter söder om undersökningsområdet. I området fanns terrasser och röjningsrösen vilka daterades till perioden romersk järnålder-vikingatid (Värnamo 378:1, Borg, 2002). 2002 undersöktes också ett mindre område, ca 200 meter söder om undersökningsområdet, med härdar vilka daterades till romersk järnålder och senneolitikum (Värnamo 380:1, Samuelsson & Ytterberg).

Resultat förundersökning

Under förundersökningen upptogs sju schakt till en sammanlagd längd av ca 240 meter. I schakten framkom ytterligare åtta anläggningar, en härd och sju nedgrävningar. Nedgrävningarna påträffades i områdets norra del och var till karaktären kompakta och humösa. Efter undersökning påträffades i två av dem tegel och porslin vilket tyder på att de inte är förhistoriska. Det äldre kartmaterialet (storskifteskartan 1808) visar också att förundersökningsområdet delvis låg inom Västhorja bys inägor och att det på det aktuella området har varit odlad mark. Troligt är att aktivitet från historisk tid har avsatt denna typ av anläggningar.

I den södra delen av förundersökningsområdet påträffades ytterligare en härd av förhistorisk karaktär vid schaktningen vilken innehöll skörbränd sten och sot och kol. Under utredningen påträffades två härdar av vilka en daterades till romersk järnålder och den andra till historisk tid. På området söder om GC-vägen (vilket

FIGUR 2. Undersökningsområdet från öster.

inte innefattas i förundersökningsområdet) påträffades under utredningen en härd som daterades till romersk järnålder. Detta tyder på att området med härdar fortsätter söder om GC-vägen.

Med tanke på de tre daterade härdarna på den södra delen av FU-området, kan man göra bedömningen att anläggningarna representerar en boplatssyta eller ett aktivitetsområde av något slag.

Resultat slutundersökning

Vid slutundersökningen schaktades en yta på ca 1200 kvadratmeter av, vilket motsvarade i stort sett den fastställda undersökningsytan. På området påträffades 23 anläggningar bestående av härdar, nedgrävningar och några få stolphål. På den västra delen av området fanns tre härdar (A14, 16 och 19). En av dem, A19 daterades till historisk tid, 1430-1650, 2 sigma. De två övriga till romersk järnålder. Dessa härdar ligger i ett kluster. Dryga tjugo meter öster om dessa ligger ytterligare en grupp med fyra härdar (A4, 8, 10 och 22) av vilka två är daterade till mellersta bronsåldern. I övrigt påträffades 14 nedgrävningar på ytan. Tyvärr är inga av dessa daterade då det visade sig proven som skickades för datering innehöll för lite organiskt material. Nedgrävningarna sprider sig jämnt över området och är oftast humösa och har ett matjordsliknande inne-

FIGUR 3. Hård (A4) efter snittning. Daterad till 1600 BC-1210 BC, 2 sigma

håll. Flera av dessa kan vara från historisk tid. Vad anläggningarna representerar är dock svårt att säga. Förmodligen representerar de någon form av aktivitetsyta som kan vara fristående eller höra till ett boplatsoområde. Dock hittades inga tecken på det vid utredning och förundersökning. Dateringarna visar också att vi har att göra med två olika tidsavsnitt, romersk järnålder och bronsålder. Utifrån vad som kommit fram vid schaktning under utredning och förundersökning kan man dra slutsatserna att det inte rör sig om några regelrätta boplatsoområden då antalet anläggningar är för få. Inte heller har stolphål hittats i den mängd och inbördes förhållande att man kan dra slutsatsen att det funnits hus på platsen. Det som kvarstår är att anläggningarna representerar aktivitetsplatser för någon form av verksamhet som inte är relaterad till boplatsten. Därmed inte sagt att boplatsten behöver ligga långt därifrån. Söder om undersökningsområdet grävdes schakt vid utredningen där det påträffades två härddar varav den ena också daterades till äldre järnålder, vilket visar att området för järnåldersaktiviteterna kan fortsätta söderut (Gustafsson, 2000). För övrigt påträffades inga fynd vid undersökningen.

När det gäller bronsåldersdateringarna så finns det andra lämningar i närheten som visar på närvaro i området under bronsåldern. Ca 250 meter ÖSÖ om undersökningsområdet finns en registrerad skålgrop (Värnamo 356:1) samt ytterligare en åt ca 400 meter SSÖ (Värnamo 363:1). Skålgropar brukar förknippas med äldre delen av bronsåldern. Ca 200 meter söder ut undersöktes 2002 en mindre boplatssyta (Värnamo 380:1, Samuelsson & Ytterberg, 2002) där härddar vilka daterades till romersk järnålder och senneolitikum påträffades. Sammantaget visar de nedslag som finns i området att det har funnits en kontinuerlig närvaro i området från åtminstone neolitikum fram till historisk tid.

Sammanfattning

Jönköpings läns museum har under december månad år 2000 och april 2001 genomfört en arkeologisk förundersökning och slutundersökning på fastigheten Västhorja 12:5. Detta gjordes med anledning av planerad småhusbebyggelse. Inom förundersökningen har härddar och nedgrävningar påträffats med dateringar från äldre järnålder. Förundersökningen visar att anläggningarna på den nordligaste delen av undersökningsområdet ej är förhistoriska. Vid slutundersökningen påträffades ytterligare härddar av vilka två daterades till mellersta bronsålder. Med tanke på dateringarna från brons- och äldre järnålder kan man göra bedömningen att anläggningarna representerar två skilda aktivitetsområden av något slag.

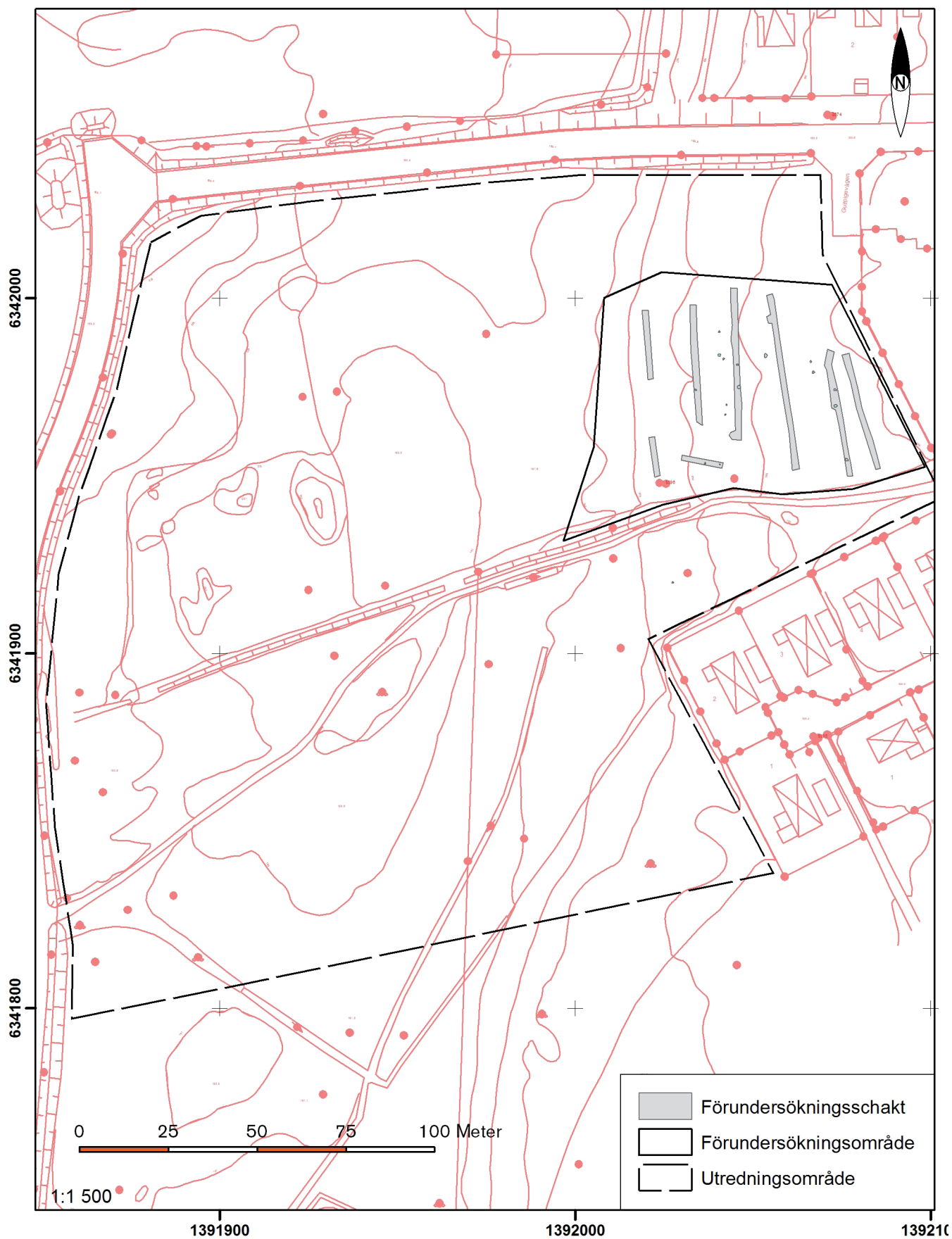
Referenser

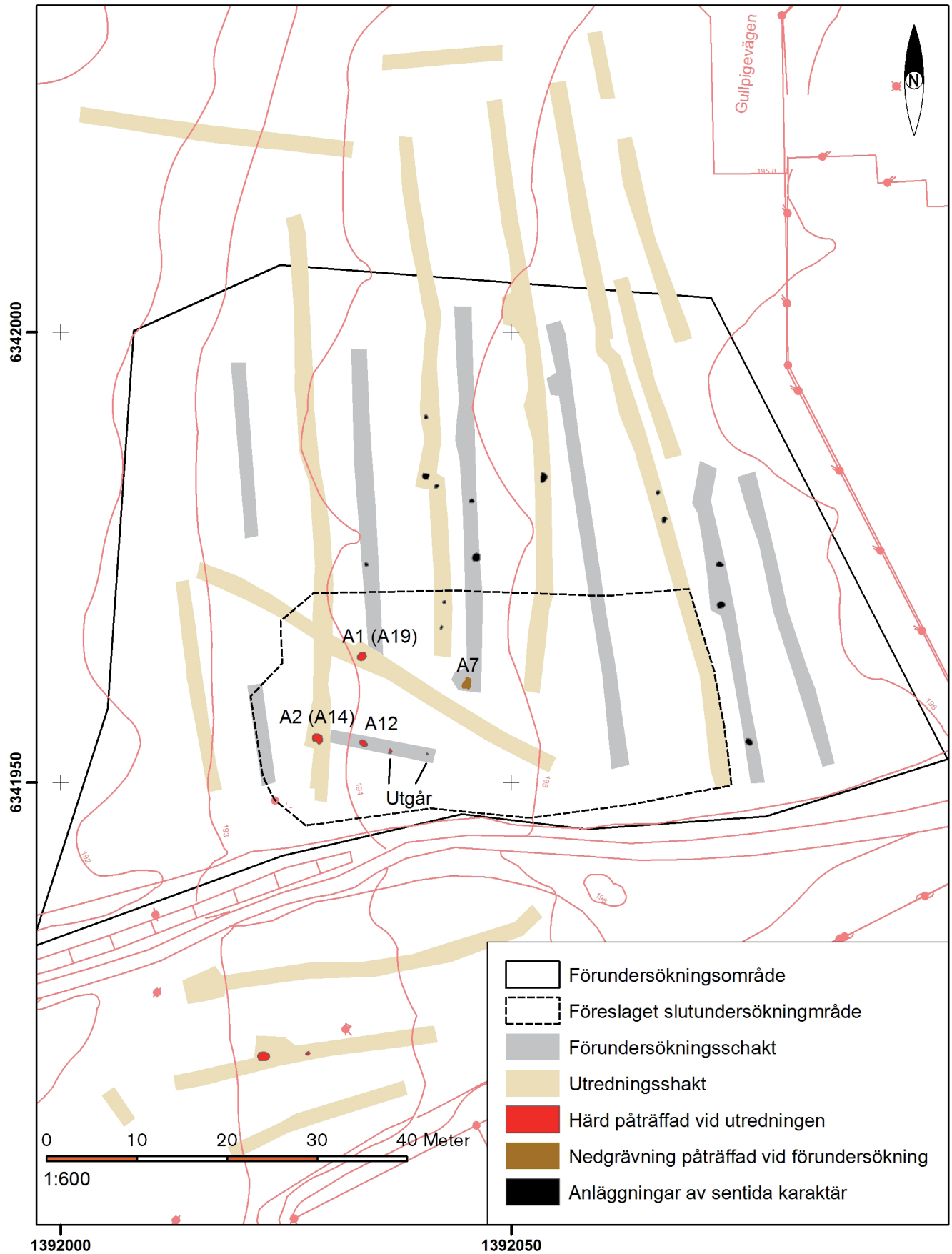
Tryckta källor

- Borg, J. 2002. Gröndal A och B - inför byggandet av bostäder. Jlm rapport 2002:55
- Gustafsson, J. 2009. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Boplatslämningar och fossil åkermark - inför villabebyggelse i Västhorja. Jlm rapport 2000:44
- Nordström, M. 1999. Boplatslämningar i Västhorja. Jlm rapport 1999:33. Jönköping.
- Vestbö, A. 1990. Sörsjö och Hornaryd industriområden samt Gröndal-Västhorja, Värnamo kommun. Jlm rapport 1990:3. Jönköping.
- Vestbö, A. 1991. Arkeologisk utredning. Fossil åkermark Gröndal, Värnamo kommun. Jlm rapport 1991:9. Jönköping.
- Vestbö, A. 1992. Arkeologisk utredning. Gröndalsleden Värnamo stg 2222 m fl Värnamo sn och kommun. Jlm rapport 1992:14 Jönköping.
- Samuelsson, C. Ytterberg, N. 2002. Gröndal - inför planerad villabebyggelse. Jlm rapport 2002:58.

Kartunderlag

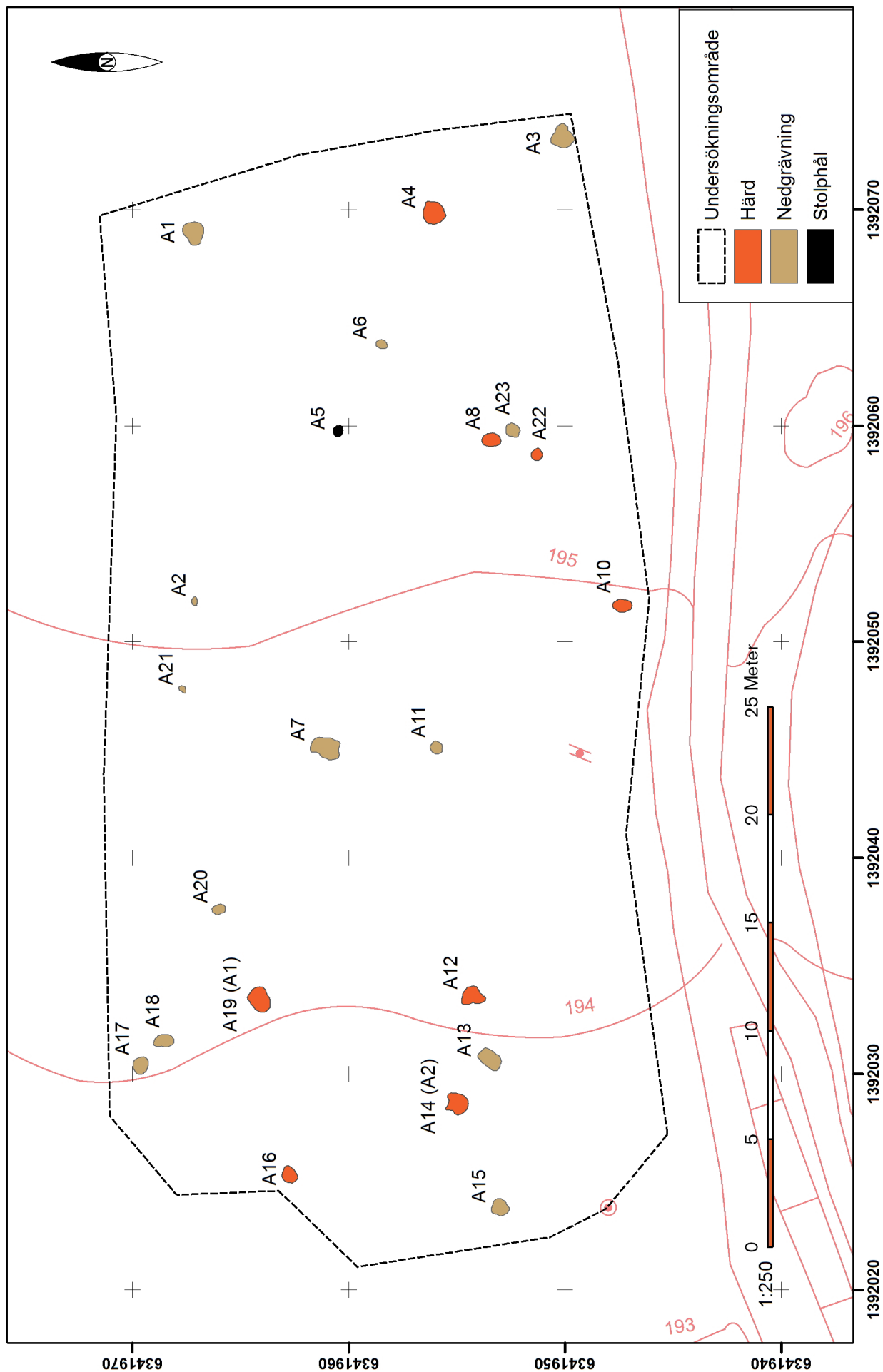
- Storskifteskartan. Upprättad år 1808 av lantmätare Magnus Justus Ek. Värnamo socken, Akt E131-41:2.

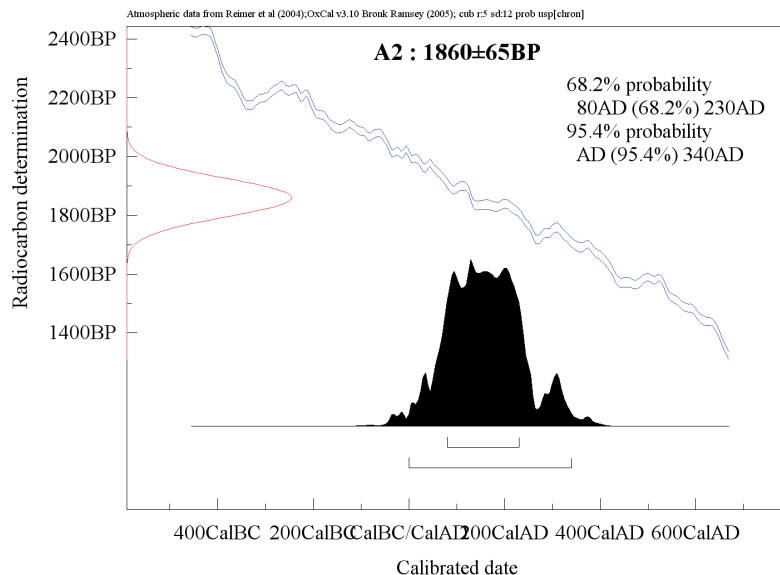
Storskifteskartan, upprättad år 1808 av lantmätare Magnus Justus Ek. Värnamo socken, Akt E131-41:2.

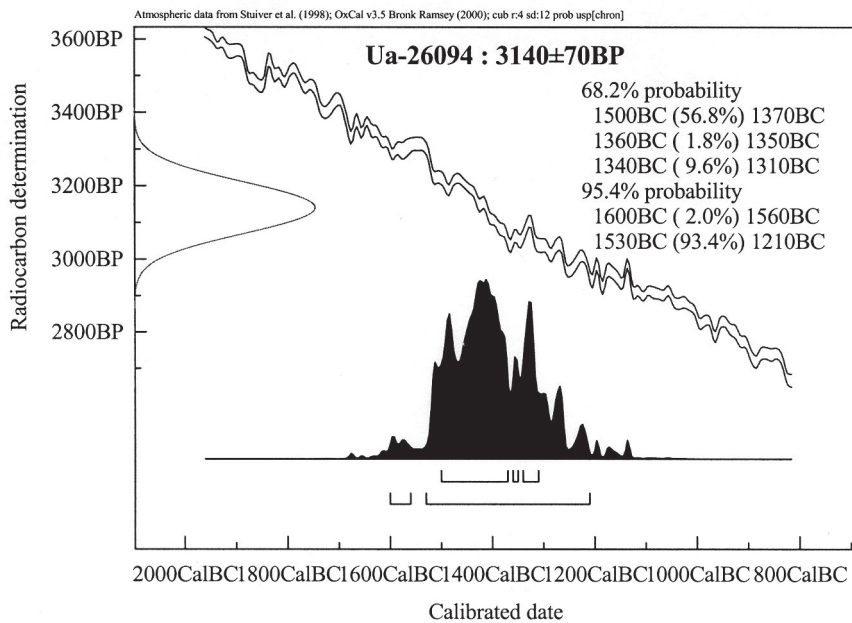
Anläggningsnumren inom parentes visar anläggningen numrerad vid AU.

Anl nr	Anl typ	Beskrivning	¹⁴ C Cal 2 sigma	Northing	Easting
A1	Nedgrävning	1,2 x 0,88 m, oregelbunden. Brun humös sand.	-	6341967,20	1392068,93
A2	Nedgrävning	0,42 x 0,24 m, oval. Brun humös sand.	-	6341967,14	1392051,87
A3	Nedgrävning	1,18 x 1,08 m oregelbunden. Svartbrun humös sand. Innehöll ca 20 kg sten, förmodligen skörbrända, men ej sotiga.	-	6341950,13	1392073,36
A4	Härd	1,04 x 1 m, rund. Svartbrun humös sand med inslag av sot och kol. Innehöll ca 35 kg skörbränd sten.	1600 BC-1210 BC	6341956,12	1392069,85
A5	Stolphål	0,54 x 0,42 m, runt. Brun humös sand. Möjligen stenskott. Innehöll ca 10 stenar upp till 0,08 m stora.	-	6341960,51	1392059,75
A6	Nedgrävning	0,58 x 0,41 m, ovalt. Brun humös sand.	-	6341958,50	1392063,76
A7	Nedgrävning	1,34 x 0,96 m, oval. Gråsvart humös sand med inslag av sot och gulbrun sand.	-	6341961,10	1392045,08
A8	Härd	0,9 x 0,62 m, oval. Brunsvart sotig humös sand. Ca 4 kg skörbränd sten.	1440 BC-1040 BC	6341953,42	1392059,34
A9	Utgår	-	-	-	-
A10	Härd	0,91 x 0,61, oval. Brunsvart sotig humös sand. Ca 15 stenar, ca 0,06 m i diam, varav vissa var skörbrända.	-	6341947,36	1392051,66
A11	Nedgrävning	0,6 x 0,58 m, rund. Mörkbrun humös sand med lätt sotinblandning.	-	6341955,98	1392045,11
A12	Härd	1,32 x 0,82 m, oregelbunden. Flammig gråbrun humös sand med inslag av sot.	-	6341954,29	1392033,62
A13	Utgår	-	-	-	-
A14 (AU-A2)	Härd	1,02 x 0,94 m, oregelbunden. Brunsvart humös sand innehållande sot och kol. Ca 5 kg skörbränd sten.	10 AD-340 AD	6341954,97	1392028,51
A15	Nedgrävning	0,84 x 0,83 m, rund. Gråbrun humös sand. Innehållande ca 5 kg sten, ej skörbränd.	-	6341953,02	1392023,79
A16	Härdbottem	0,84 x 0,67, rund. Svartbrun flammig humös sand med sot och kol. Ca 3 kg små skörbrända stenar.	60 BC-260 AD	6341962,73	1392025,31
A17	Nedgrävning	0,71 x 0,44 m, oval. Gråbrunsvart humös sand. Ca 5 kg sten varav vissa kan vara skörbrända.	-	6341969,65	1392030,35
A18	Nedgrävning	0,98 x 0,64 m, oval. Brun homogen sandig humus. Ca 10 stenar, ej skörbrända.	-	6341968,58	1392031,58
A19 (AU-A1)	Härd	1,18 x 0,91 m, oval. Brun humös sand med mycket sot och kol. Rödbränd sand. Ett stort antal mindre skörbrända stenar.	1430 AD-1650 AD	6341964,15	1392033,42
A20	Nedgrävning	0,62 x 0,48 m, oval. Brun humös sand, Ca 15 stenar, ej skörbrända.	-	6341966,01	1392037,60
A21	Nedgrävning	0,41 x 0,28, oval. Brun humös sand, stenar, ej skörbrända.	-	6341967,68	1392047,81
A22	Härdrest	0,57 x 0,54 m, rund. Mörkbrun humös sand med sot och kol. Ett mindre antal skörbrända stenar.	-	6341950,68	1392058,68
A23	Nedgrävning	0,73 x 0,64 m, rund. Mörkbrun humös sand med inslag av sot och kol.	-	6341952,66	1392060,54

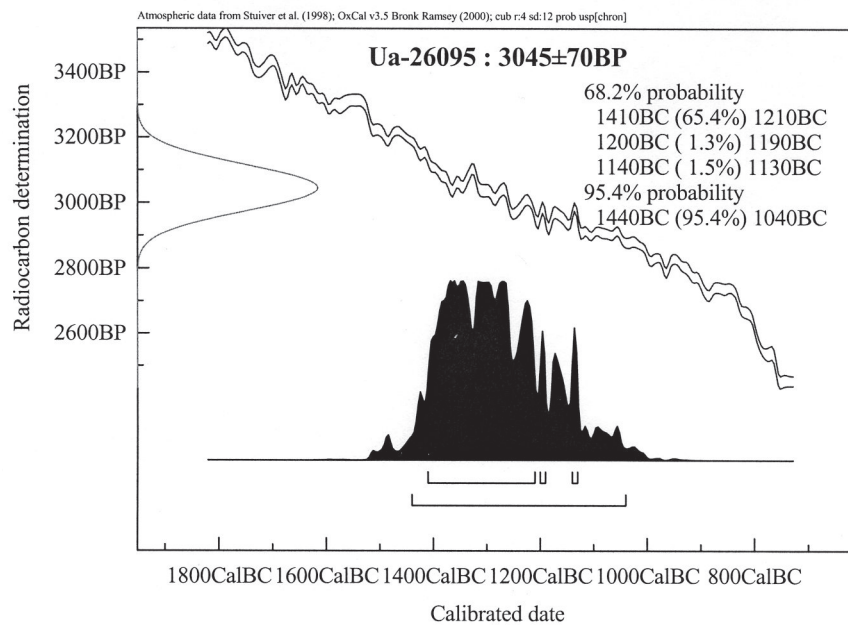
A 14 (A2)

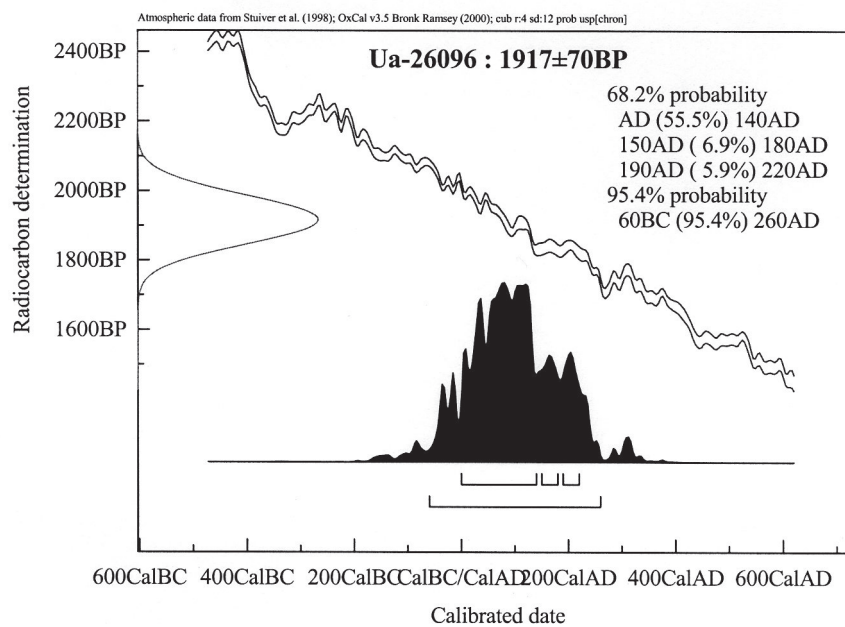
A 4

A 8

A 16

VEDLAB

Det lilla vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0066

2000-10-26

Rapport över vedartsanalyser på material från Småland, Hamra by, Bredaryds sn; Västhorja, Värnamo sn och Hjälmseryd, Hjälmseryd sn.

Beställare: Jörgen Gustafsson/Jönköpings Läns Museum

Arbetet omfattar åtta kolprover från tre olika utredningar. Undersökningarna i Hamra by föranleddes av nedläggning av jordkabel. Området ligger i en tät fornlämningsmiljö med lämningar från brons- och järnålder i form av högar, rösen och stensättningar samt en mängd lösfynd från stenålder. Vid utredningen hittades ett flertal kol- och sotbemängda anläggningar med fynd av flintavslag och keramik.

I Västhorja hittades boplatslämningar i form av företrädesvis härdar och nedgrävningar. Vid tidigare undersökningar i närområdet har boplatslämningar och fossil åkermark undersökts. Dateringar från dessa undersökningar spänner från ca 400 f. Kr. till 400 e. Kr.

I Hjälmseryd undersöktes ett område där bl.a. ett par sotbemängda nedgrävningar och en del flintavslag påträffades.

Ur egenålderssynpunkt bör proverna från Hamra ge bra dateringar eftersom varken asp eller salix blir särskilt gamla träd. I proverna från Hjälmseryd förekommer gran. Detta indikerar en datering till yngre järnålder eller senare. Kolbiten i prov 1 kommer eventuellt från rotved. Årsringarna var mycket svagt utbildade och detta kan vara tecken på att det rör sig om underjordiska delar. En viss risk finns då att kolet inte har med anläggningen att göra.

Analysresultat Västhorja

Anl.	ID	Kontext	Prov-mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
1		Härd	2.0g	1.9g 8 bitar	8 bitar Ek		
2	A16	Härd	5.6g	5.4g 9 bitar	9 bitar Ek		
3		Härd	3.4g	3.4g 1 bit	1 bit Björk		

Erik Danielsson

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tel: 0570/420 29

E-post: snusmumrik@post.netlink.se

Jönköpings läns museum har under december månad år 2000 och april månad 2001 genomfört en arkeologisk förundersökning och särskild undersökning på fastigheten Västhorja 12:5. Detta gjordes med anledning av planerad småhusbebyggelse. Inom undersökningsområdet har härdar och nedgrävningar påträffats med dateringar från äldre järnålder och bronsålder.